

Олександр ДІДЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Валерій РАЙКО,

доктор педагогічних наук, професор,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ПІЛОТІВ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ МІЖНАРОДНИХ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ

У статті проаналізовано актуальні питання підготовки українських миротворчих контингентів до виконання завдань під егідою ООН, проаналізовано організаційно-педагогічні проблеми підготовки, визначено основні недоліки у підготовці майбутніх військових пілотів у ЗВО, визначено сутність готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій.

З'ясовано, що Україна та її Збройні сили брали участь в усіх основних операціях та місіях НАТО. Військова авіація для України є одним із чинників обороноздатності країни. Це обумовлює потребу в аналізі проблем і сучасних концепцій в контексті вдосконалення професійної підготовки майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. Попри те, що в Україні накопичено досить ґрунтовну базу досліджень, що присвячені темі миротворчості, ці дослідження оминають проблему підготовки майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. Результати аналізу наукової літератури дозволили визначити основні недоліки у підготовці військових пілотів, що мають педагогічний та організаційний характер. Йдеться про недостатній рівень знань документів ІСАО, слабку іншомовну комунікативну компетентність курсантів, недостатній рівень розвитку теоретичних і практичних умінь і навичок до дій у нестандартних ситуаціях, недооцінка курсантами важливості самостійної роботи та застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні військові пілоти, міжнародні миротворчі операції, готовність майбутніх військових пілотів, підготовка до міжнародних миротворчих операцій.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В сучасних воєнно-політичних умовах одним і важливих інструментів для врегулювання

конфліктів є застосування військової сили у формі міжнародних миротворчих операцій, які перебувають на стадії активного розвитку. Актуальність участі українських контингентів в миротворчих операціях ООН має велике міжнародне значення, тому внесок нашої держави у діяльність цієї провідної міжнародної організації важко переоцінити.

Першу миротворчу місію ООН здійснила 1948 року під час ізраїльсько-арабського конфлікту. Ця операція отримала назву «Орган Організації Об'єднаних Націй зі спостереження за виконанням умов перемир'я». Активізація миротворчої діяльності ООН сталася після 1988 року через завершення холодної війни (з того часу сформували 56 місій). У місіях брав участь персонал зі 120 держав світу (з них 569 громадян України). З 1948 року під час виконання загинули 3326 учасників (з них 27 громадян України) [1].

Українська держава та її ЗСУ брали участь в усіх основних операціях та місіях НАТО. Військова авіація для України на теперішній час – це один із факторів як обороноздатності країни, стримування агресії Росії, так й вагомий аргумент її миротворчої місії у Світі [2]. Тому це викликає потребу в аналізі проблем і сучасних концепцій щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій (ММО).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. В Україні накопичено досить ґрунтовну базу досліджень, що присвячені темі миротворчості. Серед найбільш відомих можна зазначити історичні дослідження ММО (І. Козинець – участь ЗС України в миротворчій діяльності (1992-2006 рр.), П. Кушнір – історія миротворчої діяльності на Близькому Сході в 1945-2000 роках), психологічні дослідження ММО (Н. Агаєв – психологічні чинники адаптації військовослужбовців миротворчого контингенту до діяльності в особливих умовах, Т. Паронянц – виникнення та проявлення посттравматичних стресових розладів у працівників органів внутрішніх справ в умовах виконання миротворчої місії ООН, Д. Сохадзе – професійний психологічний відбір кандидатів для комплектування підрозділів миротворчих

сил), політологічні дослідження (С. Акулов – сили та засоби в ММО), педагогічні (Л. Галуза), правові (С. Білоцький, І. Коропатнік), медичні (Н. Пономаренко), управлінські (О. Мельник), та військові (О. Гуржій, А. Лега та ін.) аспекти ММО, педагогічні праці (В. Хацановський – методична система підготовки миротворчих сил) та інші. Разом с тим, ці дослідження оминають проблему підготовки майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій, яку ми вважаємо на сьогодні вельми актуальною.

Мета статті – розглянути актуальні питання підготовки українських миротворчих контингентів до виконання завдань під егідою ООН, проаналізувати організаційно-педагогічні проблеми підготовки, визначити сутність готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні політики, військові керівники та політологи шляхом ефективної нейтралізації нових небезпечних явищ вважають зміцнення міжнародного співробітництва у сфері безпеки. Суттєве значення тут має погодження дій міжнародних миротворчих контингентів під час ММО та єдине розуміння їх завдань. З моменту проведення першої ММО кількість завершених операцій ООН досягла вже 39. Аналіз їх проведення показує, як суттєво змінилася географія, функції та кількість місій ООН. Хронологія операцій ООН з підтримання миру показує розширення географії конфліктів та їх співвідношення за регіонами: 15 (38 %) проходили в Африці, 8 (21 %) – на американському континенті, 6 (15 %) – в Азії, в Європі і на Середньому Сході – по 5 місій (13 %) [3].

Що стосується українського національного контингенту в операції КФОР, що формувався на базі одного з інженерних полків ЗС України на ротаційній основі, то він виконував завдання з організації та проведення заходів мінної безпеки, розвідки шляхів висування підрозділів багатонаціональних сил, розмінування та знешкодження вибухонебезпечних предметів, супроводження конвоїв місії ЄС [1].

Що стосується участі військових пілотів, то зазначимо, що 2000 р. у Косово почав діяти 14-й окремий вертолітний загін та українсько-польський батальйон. Підготовка його на Яворівському навчальному центрі включала індивідуальну підготовку особового складу, підготовку підрозділів до виконання завдань за бойовим призначенням.

Військові науковці наводять певні недоліки такої підготовки, що мають педагогічний та організаційний характер [3]:

1. Проблеми з налагодженням організаційної взаємодії з підрозділами військ НАТО (в умовах постійних сутичок між сербським та албанським населенням).

2. Зміст військово-професійної підготовки був не зовсім узгоджений з конкретними миротворчими завданнями миротворчого контингенту ЗС України.

3. Широка різноманітність завдань українського контингенту: контроль за сербськими і албанськими селищами, охороняв сербські церкви, конвоював біженців, вилучав зброю, перевозив гуманітарні вантажі тощо.

2. Виконання українським контингентом незвичних миротворчих функцій (військової поліції, перевезення співробітників ОБСЄ, представників тимчасової адміністрації ООН, командування SFOR).

3. Низька спроможність до професійного іншомовного спілкування з колегами з військ НАТО.

4. Недостатня організаційна взаємодія з підрозділами військ НАТО.

Миротворчим контингентом сьогодні називають військові підрозділи, оснащені відповідним озброєнням і військовою технікою, засобами підтримки і зв'язку, що направляються Україною для участі в ММО, у тому числі військові підрозділи ЗС та інших військових формувань України, які входять до складу об'єднаних військових підрозділів, що створюються спільно з іншими державами (спільні батальйони, наприклад, спільний український і польський батальйон [4] тощо).

Основними формами застосування миротворчих підрозділів ЗС України сьогодні є такі [5]:

операції сприяння миру (*peacesupport operations*), які здійснюються на основі глави VI Статуту ООН при обов'язковій згоді сторін, які конфліктують (вирішення конфліктів, головним чином, шляхом мирного врегулювання чи превентивного розгортання військ для недопущення конфлікту;

операції з підтримання миру (*peacekeeping operations*) – це найбільш поширений тип ММО, які мають ту ж правову основу, що й операції зі сприяння миру, але передбачають роз'єднання ворогуючих сторін, контролювання за дотриманням перемир'я чи припинення вогню;

операції із встановлення миру (*peaceenforcement operations*), які проводяться на підставі глави VII Статуту ООН і не передбачають обов'язкової згоди всіх конфліктуючих сторін;

операції відбудови миру (*peacebuilding operations*), які спрямовані на відновлення життєдіяльності найважливіших елементів інфраструктури та цивільних інститутів країни у постконфліктний період і передбачають заходи із використанням як військових, так і невійськових засобів;

пошуково-рятувальні операції (*search and rescue operations*), що проводяться з метою пошуку і порятунку людей, які потерпають на суші та воді. Їх здійснення не потребує спеціального мандату, а керівництво ними може здійснювати як військова, так і цивільна особа;

гуманітарні операції (*humanitarian operations*) – з метою захисту та рятування життя жертв конфлікту чи стихійного лиха, надання їм допомоги, полегшення страждань населення, особливо за умов, коли місцева влада неспроможна або не намагається налагодити нормальне забезпечення життєдіяльності населення.

Український науковець В. Хацановський наголошує, що участь військового контингенту України в миротворчих операціях ООН є дієвою школою для українських воїнів у набутті бойового досвіду у врегулюванні збройних конфліктів, ознайомленні з організацією та діяльністю армій інших

держав; форми та способи застосування контингентів ЗС України у складі міжнародних миротворчих сил відповідають основним положенням їх оперативного мистецтва і тактики [5]. На його думку, багатонаціональний характер ММО, особливості їх проведення, а також складність комплектування і фахової підготовки відповідних військових контингентів, управління ними та забезпечення під час виконання завдань сприяють утворенню фактично нового розділу військового мистецтва в сучасних умовах.

Аналіз наукової літератури дозволив визначити такі основні недоліки у підготовці військових пілотів: недостатній рівень знань документів ІСАО; слабка іншомовна комунікативна компетентність курсантів для польотів у МПП; недостатній рівень розвитку теоретичних і практичних новоутворень курсантів щодо дій в нестандартних ситуаціях польотів; недостатні навички розв'язання швидкоплинних ситуацій у польоті; недооцінка курсантами важливості самостійної роботи та застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Такий аналіз висвітлює ряд проблем, які необхідно розв'язати для ефективної участі військових пілотів у міжнародних миротворчих операціях. І тут, як раз, на перший план виходить питання готовності майбутнього військового пілота до виконання завдань ММО, яке ми пропонуємо розглядати як інтегральну, систему властивість і складне утворення особистості військового пілота, що повинно включати цінності та мотивації миротворчої діяльності, теоретичний, практичний та емоційно-вольовий компоненти, професійно важливі якості тощо. Така готовність повинна бути показником успішності випускника для подальшої служби та можливого виконання завдань ММО. Сьогодні це стає обов'язковим у контексті виконання нових завдань, злагодженості військовослужбовців при виконанні миротворчих операцій та узгодженості дій при проведенні сумісних навчань з воїнами різних країн світу, а також з метою підвищення кваліфікації, обміну професійним досвідом, конкурентноздатності тощо [3].

Експерти у відгуках вказали такі *недоліки* в підготовці військових пілотів: низький рівень знань документів ІСАО, керівних документів з безпеки польотів; недостатній рівень розвитку когнітивного та операціонального компонентів готовності курсантів щодо експлуатації авіаційної техніки; недостатні навички застосування моделювання різних видів діяльності пілотів та вміння розв'язувати проблемні завдання; недостатня іншомовна комунікативна компетентність курсантів, особливо для польотів у МПП; наявність моделей дій лише для типових ситуацій взаємодії під час виконання завдань; недостатня підготовленість до дій в екстремальних ситуаціях, в умовах іншомовного спілкування та взаємодії; відсутність інновацій при організації самостійної підготовки курсантів, організаційні проблеми з можливістю її самостійного планування.

Одним з важливих аспектів навчання курсантів повинна бути інтеграція льотної, тренажерної, теоретичної, психологічної й інших видів підготовки. Тому пропонуємо оцінювати підготовленість курсантів за такими видами готовності:

теоретична готовність (результат загальновійськової, військово-спеціальної, іншомовної та соціокультурної підготовки, де знання мають системний, глибокий і гнучкий характер та стосуються майбутньої миротворчої діяльності);

практична готовність (здатність успішно використовувати теоретичні та практичні загальновійськові, військово-спеціальні, іншомовні та соціокультурні знання для вирішення миротворчих завдань; практичні вміння, що курсант зможе застосовувати у майбутній миротворчій діяльності);

морально-психологічна готовність (сформованість стійких професійно-важливих морально-етичних, особистісних якостей курсантів, психологічної стійкості);

іншомовна готовність (іншомовна комунікативна компетентність, навички взаємодії з іноземними партнерами);

військово-спеціальна готовність (військово-спеціальна компетентність);

фізична готовність (фізичні можливості, та стан здоров'я військових пілотів, що відповідають вимогам до ММО, фізична підготовленість до виконання конкретних миротворчих завдань).

Отже, на основі аналізу та узагальнення вітчизняного досвіду підготовки миротворчих підрозділів до участі ММО можна зробити такі висновки:

1. Підготовка миротворчих контингентів ЗС України до 2000 років здійснювалася недостатньо повно, без врахування служби у конкретних регіонах.

2. Потребує ґрунтовного психолого-педагогічного аналізу система підготовки українських військових пілотів до ММО та розробка пропозицій щодо її покращення.

3. Важливого значення набуває вдосконалення технологій формування в українських військових льотчиків комунікативної компетентності, у тому числі іншомовної.

4. Потребує систематизації досвід морально-психологічного забезпечення дій українських військових пілотів під час ММО.

5. Потребує вдосконалення інструментарій щодо визначення рівнів сформованості психологічної стійкості майбутніх українських військових пілотів до польотів у МПП.

6. Потребує розробки методика, методи та засоби оцінювання рівнів сформованості готовності українських військових пілотів до участі у ММО.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у статті розглянуто актуальні питання підготовки українських миротворчих контингентів до виконання завдань під егідою ООН, проаналізовано проблему підготовки, визначено основні недоліки у підготовці майбутніх військових пілотів у ЗВО, визначено сутність готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій.

Подальшим перспективним напрямком дослідження вважаємо розробку експрес-методики оцінювання готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій.

Список використаної літератури

1. Арсеньєва Н. Б. Методика навчання курсантів-вертольотників основам безпеки польотів у міжнародному повітряному просторі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Харків, 2012. 20 с.
2. Бруз В. С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів. Київ : Либідь, 1995. 112 с.
3. Голик М. М., Романишин А. М. Морально-психологічне забезпечення миротворчих операцій. Львів : ЛІСВ, 2007. 125 с.
3. Серветник Р. М. Моделювання підготовки військових фахівців як важлива проблема оптимального входження системи військової освіти у Болонський процес. Переяслав-Хмельницький, 2008. С. 274-283.
4. СППРІ 2002. Щорічник: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека : пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. інст. дослідж. миру. Укр. центр екон. і політ. дослідж. ім. О. Разумкова, голов. ред. А. Гриценко та ін. Київ : «Заповіт», 2003. С. 77
5. Хацановський В. С. Підготовки персоналу миротворчих контингентів Збройних Сил України як педагогічна проблема. *Військова освіта: зб. наук. праць*. Київ, 2005. № 2(16). С. 58–66.

Диденко А. В., Райко В. В. Организационно-педагогические проблемы подготовки будущих украинских военных пилотов к выполнению задач международных миротворческих операций

В статье проанализированы актуальные вопросы подготовки украинских миротворческих контингентов к выполнению задач под эгидой ООН, проанализированы организационно-педагогические проблемы подготовки, определены основные недостатки в подготовке будущих военных пилотов в учреждениях высшего образования, определена сущность готовности будущих военных пилотов в международных миротворческих операций.

Выяснено, что Украина и ее Вооруженные силы участвовали во всех основных операциях и миссиях НАТО. Военная авиация для Украины является одним из факторов обороноспособности страны. Это обуславливает потребность в анализе проблем и современных концепций в контексте совершенствования профессиональной подготовки будущих военных пилотов в международных миротворческих операциях. Несмотря на то, что в Украине накоплено достаточно основательную базу исследований, посвященных теме миротворчества, эти исследования обходят проблему подготовки будущих военных пилотов в международных миротворческих операциях. Результаты анализа научной литературы позволили определить основные недостатки педагогического и организационного характера в подготовке военных пилотов. Речь идет о недостаточном уровне знаний документов ИКАО, слабой иноязычной коммуникативной компетентности курсантов, недостаточном уровне развития теоретических и практических умений и навыков к действиям в нестандартных ситуациях, недооценка курсантами важности самостоятельной работы и применения средств информационно-

коммуникационных технологий.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие военные пилоты, международные миротворческие операции, готовность будущих военных пилотов, подготовка к международным миротворческим операциям.

Didenko O., Raiko V. Organizational and pedagogical problems of the training of future Ukrainian military pilots for carrying out the tasks of international peacekeeping operations

The article analyzes current issues of training Ukrainian peacekeeping contingents to perform tasks under the UN auspices, analyzes organizational and pedagogical problems of training, identifies the main shortcomings in training future military pilots in the establishments of higher education, defines the essence of readiness of future military pilots for international peacekeeping operations. It was clarified that Ukraine and its Armed Forces participated in all major NATO operations and missions. Military aviation for Ukraine is one of the factors of the country's defense. This necessitates the analysis of problems and modern concepts in the context of improving the training of future military pilots for international peacekeeping operations. Despite the fact that a sufficiently substantial base of research on the issue of peacekeeping has been accumulated in Ukraine, these studies bypass the problem of preparing future military pilots for international peacekeeping operations. It has been established that the notion "peacekeeping contingent" refers to military units equipped with appropriate weapons and military equipment, support and communications equipment. Such military units are sent to participate in international peacekeeping operations, including military units of the armed forces and other military formations of Ukraine that are part of the united military units co-created with other states. The results of the analysis of scientific literature made it possible to identify the main shortcomings of pedagogical and organizational nature in the training of military pilots. It's about the lack of knowledge of ICAO documents, weak communicative competence of cadets, insufficient level of development of theoretical and practical abilities and skills for actions in non-standard situations, underestimation of the importance of independent work by cadets and the use of information and communication technologies.

Key words: professional training, future military pilots, international peacekeeping operations, readiness of future military pilots, preparation for international peacekeeping operations.